

ΣΚΕΥΟΦΥΛΑΚΙΟ ΜΟΝΗΣ ΕΛΕΟΥΣΑΣ
ΣΤΟ ΝΗΣΙ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
οι φορητές εικόνες

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

*Σκευοφυλάκιο Μονής Ελεούσας
στο Νησί των Ιωαννίνων
οι φορητές εικόνες*

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2017

6. ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΕ ΤΡΕΙΣ ΣΚΗΝΕΣ ΘΑΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ

Πρόλευση: Μονή Ελεούσας. Νησί λίμνης Ιωαννίνων

Περί το 1500

92x62 εκ.

Εικόνα με πλαίσιο, που διατηρείται σε καλή κατάσταση. Ο άγιος Νικόλαος στη-
θαίος, μετωπικός, ευλογεί με το δεξί χέρι, ενώ με το αριστερό καλυμμένο από τα άμφια
χέρι κρατά κλειστό ευαγγέλιο, το οποίο είναι στολισμένο με πολύτιμες πέτρες. Φορά
γαλάζιο φελόνιο με καστανά σκιασμένα επίπεδα και φαιόλευκο ωμοφόριο κοσμημένο
με σταυρούς. Ο φωτοστέφανος κοσμεύεται με δύο σχέδια ανθοδέσμης, που εναλλάσ-
σονται και διαγράφονται ανάγλυφα σε κοκκιδωτό κάμπο. Στο ύψος των ώμων του
αγίου υπάρχει η επιγραφή με κόκκινα γράμματα: *Ο ΑΓ(ΙΟC) ΝΙΚΟ – ΛΑΟC*.

Στο ανώτερο τμήμα της εικόνας απεικονίζονται οι μικρογραφημένες στηθαίες μορ-
φές του Χριστού και της Παναγίας, οι οποίες φέρουν στικτούς φωτοστεφάνους με
ελικοειδείς σχηματοποιημένους βλαστούς και προσφέρουν στον άγιο τα διακριτικά
του αρχιερατικού αξιώματος, το ευαγγέλιο και το ωμοφόριο¹. Με κόκκινα γράμματα
διακρίνονται τα συμπλήματα: *Ι(ΗCΟΥ)C Χ(ΠΙCΤΟ)C, ΜΗ(ΤΗ)Ρ Θ(ΕΟ)Υ*.

Στη κατώτερη ζώνη της εικόνας παρατίθενται τρεις σκηνές θαυμάτων του αγίου.
Στην πρώτη σκηνή, σε βραχώδες τοπίο, ο άγιος υψώνει το χέρι του συγκρατώντας το
σπαθί δημίου, ο οποίος ετοιμάζεται να σφαγιάσει τρεις αθώους στρατηγούς, που απει-
κονίζονται γονυπετείς, δεμένοι, έτοιμοι για εκτέλεση.

Στην κεντρική σκηνή ο άγιος προικίζει τις τρεις θυγατέρες του ξεπεσμένου άρ-
χοντα. Η επιβλητική μορφή του αγίου ρίχνει βαλάντιο με χρήματα από το παράθυρο
οικοδομήματος, εντός του οποίου οι τρεις νεαρές κοπέλες στέκονται εμπρός στον κα-
θισμένο πατέρα τους. Ο τελευταίος τείνει το δεξί χέρι σε χειρονομία απορίας για το
θαύμα.

Στην τρίτη σκηνή αποδίδεται η διάσωση πλοίου από τον άγιο. Σε νατουραλιστικά
αποδοσμένο θαλάσσιο τοπίο με βραχώδη κορυφή στο αριστερό μέρος, όπου βρίσκεται
εξωκλήσι, παραδέρνει καράβι με σπασμένο κατάρτι και σκισμένο πανί. Στην πρύμνη
του δέεται για τη διάσωσή του όρθιος ο άγιος, ενώ ένας μικρός ναυτικός πετάει κάτι
στη θάλασσα.

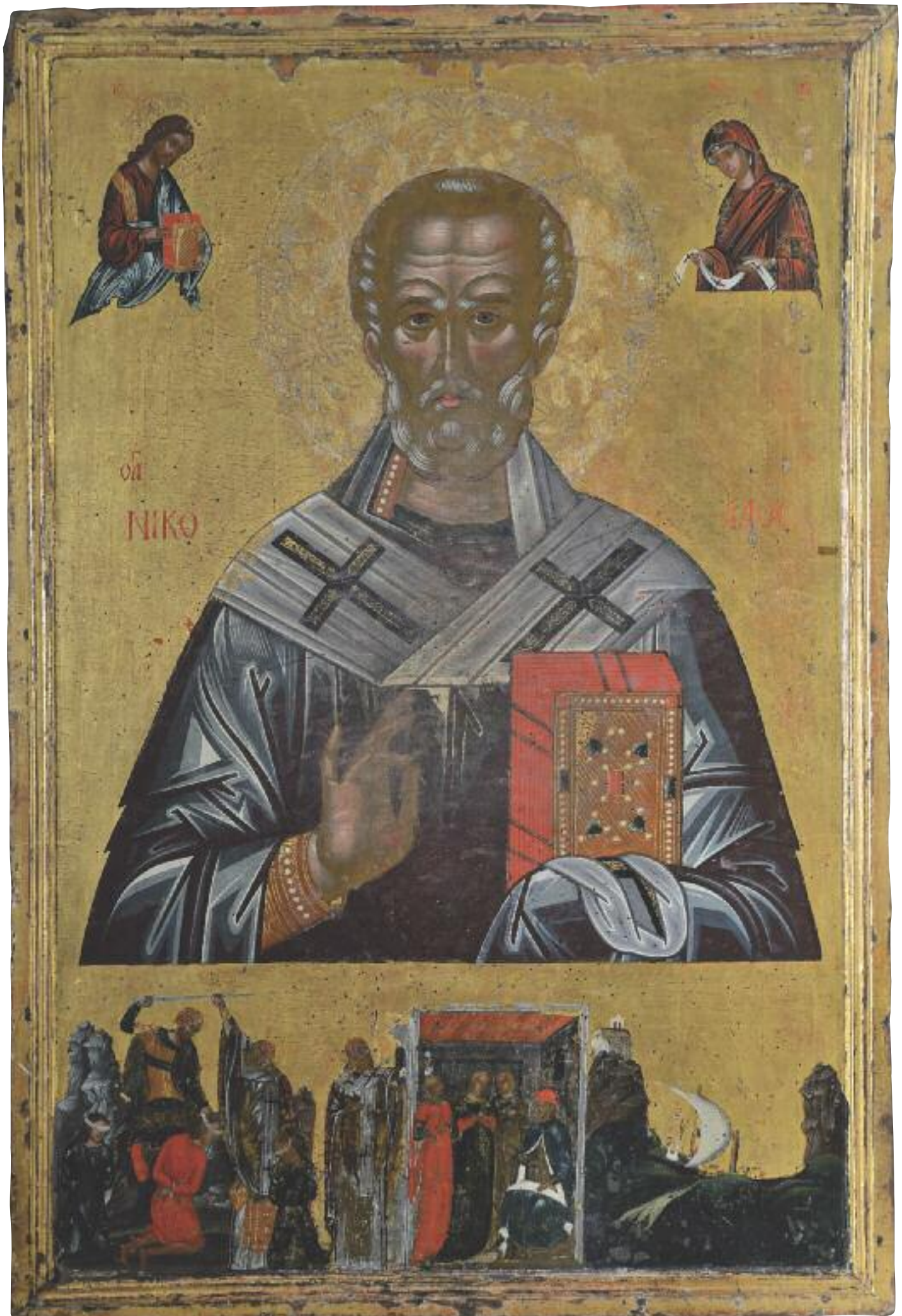
Κατά την Μ. Αχειμάστου-Ποταμιάνου, στην εικόνα που παρουσιάζουμε, έχουν
αναγνωριστεί στοιχεία της τέχνης του κορυφαίου Κρητικού ζωγράφου Ανδρέα Ρί-
τζου². Ο εικονογραφικός τύπος του αγίου αναγνωρίζεται σε έργα αποδιδόμενα στον
αγιογράφο, όπως στις εικόνες από τον ναό του Αγίου Νικολάου στο Μπάρι³ και τη
μονή Γωνιάς Κισάμου στην Κρήτη⁴. Φυσιολογικά χαρακτηριστικά, η πτυχολογία
του φελονίου και το εν γένει στήσιμο της μορφής, αποτελούν αναφορές στα παραπάνω
έργα.

1. Πρόκειται για αναφορά στο θαύμα που συνέβη κατά την Α΄ Οικουμενική Σύνοδο στη Νίκαια το 325.

2. Αχειμάστου-Ποταμιάνου 1994γ, 6.

3. Χατζηδάκης 1977, πιν. 203α.

4. Μπορμπουδάκης 1986.

Στην πρώιμη κρητική τέχνη προσγράφονται οι έντονες επιδράσεις από την ιταλική αναγέννηση, που αναγνωρίζονται στην ανθική διακόσμηση των φωτοστεφάνων του Χριστού και της Θεοτόκου, στις σκηνές των θαυμάτων, όπως οι σύνθετες κινήσεις των μορφών, η απόδοση της προοπτικής, τα ενδύματα των κοσμικών προσώπων, το δυτικότροπο οικοδόμημα και το νατουραλιστικής απόδοσης θαλάσσιο τοπίο. Ιδιαίτερη είναι και η επιλογή των εικονογραφικών σχημάτων των τριών παραστάσεων, χωρίς αντίστοιχα στη σύγχρονη εικονογραφία. Μοναδική είναι η απεικόνιση των τριών κοριτσιών, όρθιων, και όχι κατά τον συνήθη τύπο, όπου απεικονίζονται κοιμισμένες τη στιγμή του θαύματος. Το πρότυπο της ανθικής διακόσμησης του φωτοστεφάνου του αγίου Νικολάου θα πρέπει να αναζητηθεί σε ιταλικά έργα του 14ου αιώνα⁵.

Η εικόνα πιθανότατα ήταν τοποθετημένη στο τέμπλο της μονής, η οποία πριν τη μετονομασία της το 1584 σε μονή Ελεούσας, ήταν αφιερωμένη στον Άγιο Νικόλαο των Γκιουμάτων ή Κυομάτων. Η εικονογραφία της εικόνας άσκησε επίδραση στους ζωγράφους του νάρθηκα της γειτονικής μονής Φιλανθρωπινών (1542)⁶, ενώ στενή σχέση αναγνωρίζεται και με άλλα σύγχρονα φορητά έργα στο Νησί των Ιωαννίνων, όπως η Βρεφοκρατούσα από την ίδια μονή⁷ και ο άγιος Νικόλαος από τη μονή Παντελεήμονος⁸. Κατά την Μ. Αχειμάστου-Ποταμιάνου, οι εικόνες αυτές έχουν γίνει από ντόπιους καλλιτέχνες. Οι τελευταίοι με επιδεξιότητα και εκλεκτικισμό μετέπλασαν τα κρητικά πρότυπα της περιόδου, με τα οποία ήλθαν σε επαφή, χάρη στις κρητικές εικόνες που παρήγγειλαν τα οικονομικά ακμάζοντα μοναστικά ιδρύματα του νησιού.

Βιβλιογραφία: Αχειμάστου-Ποταμιάνου 1986. Acheimastou-Potamianou 1988. Αχειμάστου-Ποταμιάνου 1994γ, 1-8.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

5. Αχειμάστου-Ποταμιάνου 1994γ, 5.

6. Αχειμάστου-Ποταμιάνου 1994γ, εικ. 15.

7. Αχειμάστου-Ποταμιάνου 1994γ, εικ 1., λήμμα αρ. 5 στον παρόντα κατάλογο.

8. Τριανταφυλλόπουλος 1986 και λήμμα αρ. 4 στον παρόντα κατάλογο.

8. ΑΣΠΑΣΜΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΥ

Προέλευση: Άγνωστη

Τέλη 15ου-αρχές 16ου αιώνα

49x39 εκ.

Η εικόνα διατηρείται σε καλή κατάσταση. Οι δύο απόστολοι, ο Πέτρος αριστερά και ο Παύλος δεξιά, ολόσωμοι στρέφονται προς το κέντρο, γέρνουν το πάνω μέρος του κορμού τους και αγκαλιάζονται. Τα πρόσωπά τους αγγίζονται χωρίς να διασταυρώνονται τα βλέμματά τους. Το ένα χέρι φαίνεται πίσω από τον λαιμό των αποστόλων και το άλλο ακουμπά στον ώμο του Πέτρου και κοντά στη μασχάλη του Παύλου¹. Οι απόστολοι παριστάνονται στους καθιερωμένους εικονογραφικούς τύπους.

Ο Παύλος είναι φαλακρός, με μια τούφα μαλλιά στην κορυφή του μετώπου και καστανό γένι, που αποδίδεται με επιτηδευμένη διακοσμητικότητα. Ο Πέτρος απεικονίζεται με άσπρα μαλλιά και κοντή λευκή γενειάδα. Το ιμάτιό του, γυρίζοντας στον αριστερό του ώμο εμπρός, ανελίσσεται σε πλατιά κόλπωση εμπρός, η οποία καλύπτει το χέρι και πέφτει πίσω σε μακρύ απόπτυγμα με αιχμηρή άκρη.

Οι απόστολοι εικονίζονται εύσωμοι. Φορούν βαθυκύανους χιτώνες, διακοσμημένους με χρυσές ταινίες και ιμάτια, ανοιχτό πορτοκαλί που φωτίζεται με λευκές φωτοσκιάσεις ο Πέτρος και βαθυκόκκινο γαλάζιο ο Παύλος. Τα ιμάτια τυλίγουν απαλά τα σώματα και πέφτουν σε πτυχές, που παρακολουθούν ορθά τις κινήσεις των ανθρώπων μελών και αποδίδουν τον όγκο τους. Ο απόστολος Πέτρος κρατάει κρεμασμένα σε κορδόνι τα κλειδιά του Παραδείσου². Το βάθος είναι χρυσό, το έδαφος μελανό. Εκατέρωθεν των μορφών υπάρχουν επιγραφές με κόκκινα γράμματα. Αριστερά διαβάζουμε: *Ο ΑΓ(ΙΟC) ΠΕΤΡΟC* και δεξιά: *Ο ΑΓ(ΙΟC) ΠΑΥΛΟC*.

Το σχέδιο είναι σταθερό, επιδέξιο και λεπτό. Τα πρόσωπα και τα χέρια έχουν μαλακά περιγράμματα. Οι προπλασμοί στα σαρκώματα είναι φωτεινοί, με απαλή διαβάθμιση του καστανού σε σκουρόχρωμο και λευκό στα φωτίσματα. Έχουν χρησιμοποιηθεί στιλπνά, ψιλόκοκκα χρώματα σε σχετικά περιορισμένη κλίμακα. Χαρακτηριστικός είναι ο φωτισμός στα υπερόφρυα τόξα, στο επίπεδο των παρειών, στα μαλλιά και στα γένια, που αποτελεί ενδεικτικό γνώρισμα της Κρητικής Σχολής, όπως επίσης και οι οφιοειδείς απολήξεις στα γένια του Παύλου.

Ο εναγκαλισμός είναι παλαιό θέμα και βασίζεται σε μία απόκρυφη παράδοση για τη συνάντηση των δύο αποστόλων στη Ρώμη. Απαντά από τα παλαιοχριστιανικά χρόνια σε αφηγηματικούς κύκλους της ζωής των δύο αποστόλων, που είναι εμπνευσμένοι από τα απόκρυφα κείμενα. Απέκτησε ιδιαίτερη σημασία στον 14ο-15ο αιώνα, συμβολίζοντας την ανάγκη για αδελφική αγάπη και ένωση της δυτικής και της ανατολικής εκκλησίας³.

1. Καρακατσάνη 1980, 27. Μπορμπουδάκης 1993.

2. Η απεικόνιση των κλειδιών του παραδείσου παραπέμπει στον λόγο του Χριστού προς τον απόστολο Πέτρο: «καὶ δώσω σοὶ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν».

3. Γκιολές 2004, 276-277.

Γ' ΠΕΤΡ

Γ' ΠΑΥΛ

Το θέμα του Ασπασμού των δύο πρωτοκορυφαίων αποστόλων αποτελεί σύμβολο της οικουμενικής ειρήνης⁴. Παριστάνεται με δύο εικονογραφικούς τρόπους, με τους δύο αποστόλους είτε ολόσωμους να εναγκαλίζονται, είτε σε σπηθάριο μέσα σε στρογγυλή εικόνα (tondo)⁵.

Η απεικόνιση της παράστασης του Ασπασμού θεωρείται ότι είναι δημιούργημα του ζωγράφου Αγγέλου από το β' τέταρτο του 15ου αιώνα. Από τις εικόνες του Κρητικού ζωγράφου έχουν εντοπιστεί δύο ενυπόγραφες. Η μία προερχόμενη από τον ναό του Αγίου Νικολάου του Μώλου στη Ζάκυνθο, είχε την επιγραφή: *ΑΓΓΕΛΟΥ* και κάνκε το 1953⁶. Οι μορφές αυτής της εικόνας διακρίνονταν για τα πιο αδρά χαρακτηριστικά των συνοφρυωμένων προσώπων τους, σε αντίθεση με τις γλυκές εκφράσεις των αποστόλων στην πραγματευόμενη εικόνα.

Η δεύτερη βρίσκεται στη μονή Οδηγήτριας στην Κρήτη και φέρει την επιγραφή: *ΧΕΙΡ ΑΓΓΕΛΟΥ*⁷. Σε αυτή την εικόνα οι απόστολοι αποδίδονται πιο στατικοί. Αντίθετα, η εικόνα που εξετάζουμε χαρακτηρίζεται από κίνηση. Τα σώματα κλίνουν προς τα εμπρός καθώς εναγκαλίζονται, ενώ τα χέρια αποδίδονται δυσανάλογα μεγάλα. Έτσι, η εικόνα απομακρύνεται από την τεχνοτροπική συντηρητική τάση των εικόνων του Αγγέλου.

Βιβλιογραφία: Τριανταφυλλόπουλος 1976, 226. Κεφαλλονίτου-Κωνσταντίου 1986β.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

4. Σύμφωνα με το τροπάριο της εορτής των δύο πρωτοκορυφαίων αποστόλων στις 29 Ιουνίου: «ειρήνην τῇ οἰκουμένην δωρήσασθαι».

5. Στις στρογγυλές εικόνες, τα δύο κεφάλια που συγκλίνουν και τα δύο χέρια που εναγκαλίζονται σε ημικυκλικό σχεδόν σχήμα δημιουργούν ως σύνθεση την προϋπόθεση να αποσπαστεί το τμήμα αυτό και να τοποθετηθεί σε στρογγυλή εικόνα (Μπορμπουδάκης 1993). Χαρακτηριστικά δείγματα στρογγυλής εικόνας του Ασπασμού είναι οι εικόνες στη μονή του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στην Πάτμο (Νέο Σκευοφυλάκιο), στη μονή της Αγίας Αικατερίνης στο Σινά, στη μονή Τόπλα στην Ερζεγοβίνη, καθώς και εικόνα του Kunsthistorisches Museum στη Βιέννη (Χατζηδάκης 1977, 125) και εικόνα στη συλλογή Κ. Κριμπά στην Αθήνα (Chatzidakis 1983, 28).

6. Χατζηδάκης 1977, 125. Χατζηδάκης 1987, 147.

7. Μπορμπουδάκης 1993.

13. ΠΑΝΑΓΙΑ ΟΔΗΓΗΤΡΙΑ ΜΕ ΣΚΗΝΕΣ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ ΥΜΝΟΥ

Προέλευση: Μονή Πατέρων. Λίθινο Ιωαννίνων

α΄ μισό 17ου αιώνα

107x74 εκ.

Η παράσταση¹ είναι ζωγραφισμένη σε τρία ξύλα άνισου πλάτους, που συγκρατούνται στο πίσω μέρος με δύο τρέσα και παρουσιάζουν ελαφρά κύρτωση.

Η εικόνα προέρχεται από το τέμπλο του καθολικού της μονής Πατέρων στο Λίθινο Ζίτσας². Το κεντρικό θέμα αποτελεί η Θεοτόκος, η οποία απεικονίζεται σε χρυσό βάθος, στον τύπο της Οδηγήτριας, να κρατάει με το αριστερό της χέρι τον μικρό Χριστό και με το δεξί να δείχνει προς το μέρος του. Φοράει βαθυκύανο χειριδωτό χιτώνα, γαλάζιο κεφαλόδεσμο και σκουρόχρωμο δαμασκνί μαφόριο, η πορτοκαλί παρυφή του οποίου φέρει αστεροειδή κοσμήματα και καταλήγει σε χρυσά κρόσσια κάτω από τον δεξιό ώμο. Ανάλογο πορτοκαλί χρώμα έχει ο χιτώνας και το ιμάτιο του Χριστού, ο οποίος κρατάει κλειστό ειλπτάριο στο αριστερό χέρι του και ευλογεί με το δεξί. Στις δύο μορφές πάνω στον καστανοκίτρινο προπλασμό πλάθονται τα ωχροκίτρινα σαρκώματα, ενώ με λεπτές, λευκές πινελιές αποδίδονται τα χαρακτηριστικά των προσώπων. Οι πτυχές των ενδυμάτων της Οδηγήτριας δηλώνονται με σκούρες αποχρώσεις του ίδιου χρώματος, ενώ του Χριστού τονίζονται με χρυσοκονδυλιές. Με κόκκινα γράμματα αποδίδονται τα συμπλήματα: *ΜΗ(ΤΗ)Ρ Θ(ΕΟ)Υ, Ι(ΗCΟΥ)C Χ(ΡΙCΤΟ)C* και η επιγραφή: *Ο ΩΝ* στο ένσταυρο φωτιστέφανο του Ιησού. Στο κάτω μέρος σώζεται η επιγραφή: *ΔΕΥCΗC (Τ)ΟΥ ΔΟΥΛΟ(Υ) ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ Θ(ΕΟ)Υ ΑΛΕΞΙΟΥ ΕΙ(ΕΡΟΜΟΝ)ΑΧΟΥ ΠΑΧΩΜΗΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ.*

Στις δύο άνω γωνίες της κεντρικής παράστασης στέκονται οι αρχάγγελοι Μιχαήλ και Γαβριήλ, σεβίζοντες, σε προτομή. Φορούν σκούρους χιτώνες, σε αντίθεση με τα πορτοκαλί φτερά τους, που διαρθρώνονται με λεπτές, χρυσές γραμμές. Τα πρόσωπά τους αποδίδονται με ανοιχτόχρωμα σαρκώματα πάνω σε λαδοπράσινους προπλασμούς. Για τις πτυχώσεις των ενδυμάτων χρησιμοποιούνται γραμμές σκοτεινότερης απόχρωσης, σε συνδυασμό με λευκές πινελιές.

Περιμετρικά της κεντρικής παράστασης εικονίζονταν είκοσι από τους είκοσι τέσσερις Οίκους του Ακαθίστου Ύμνου. Σώζονται οι δεκαεπτά, ενώ οι τρεις έχουν καταστραφεί εντελώς. Η διάταξη των Οίκων του Ακαθίστου Ύμνου³ δεν ακολουθεί αυστηρά την αλφαβητική σειρά. Η εικονογράφησή τους αρχίζει από το επάνω μέρος της ει-

1. Αχειμάστου-Ποταμιάνου 1973-74, 618, πίν. 443γ. Τριανταφυλλόπουλος 1976, 226-227.

2. Για πληροφορίες σχετικά με τη μονή των Πατέρων βλ. Καραμπερίδη 2009β, όπου και η παλαιότερη βιβλιογραφία.

3. Ο Ακάθιστος Ύμνος αποτελεί σύνθετο θέμα στην εικονογραφία της μεταβυζαντινής ζωγραφικής. Απαντάται πολύ συχνά σε εικονογραφικά προγράμματα ναών, σε μικρογραφίες χειρογράφων και σε εικόνες. Παριστάνονται είκοσι τέσσερις Οίκοι με αντίστοιχες σκηνές από τη ζωή της Παναγίας. Οι πρώτοι δώδεκα Οίκοι είναι οι λεγόμενοι ιστορικοί και οι υπόλοιποι δώδεκα οι δογματικοί. Για την εικονογραφία των Οίκων του Ακαθίστου στην εντοίχια ζωγραφική, στις φορητές εικόνες και σε αντικείμενα μικροτεχνίας βλ. Ασπρά-Βαρδαβάκη 1992, όπου και η παλαιότερη βιβλιογραφία. Για το κείμενο των Οίκων του Ακαθίστου βλ. Trypanis 1968, 30 κ.ε.

κόνας και συνεχίζει με κατεύθυνση προς τα δεξιά, διαγράφοντας μια κυκλική κίνηση (Οίκοι Α', Β', Γ', Ε', Ζ', Θ', Κ', Λ', Φ', Ψ', Τ', Σ', Π', Ξ', Μ', Ι' και Η').

Τεχνοτροπικά, ενώ η Παναγία απεικονίζεται στον υστεροβυζαντινό τύπο της Οδηγήτριας, το περιμετρικό θέμα του Ακαθίστου Ύμνου βασίζεται σε ξένα εικονογραφικά πρότυπα. Τα πρόσωπα των σκηνών του αποδίδονται στρογγυλά με σκούρο προπλασμό, χωρίς να φωτίζονται. Ιδίως η απόδοση των οφθαλμών, με μικρές μαύρες κηλίδες, συναντάται σε εικόνες ρωσικές και ρουμανικές. Επιπλέον, στις επιγραφές είναι συχνή η χρήση του κυριλλικού τύπου του Τ.

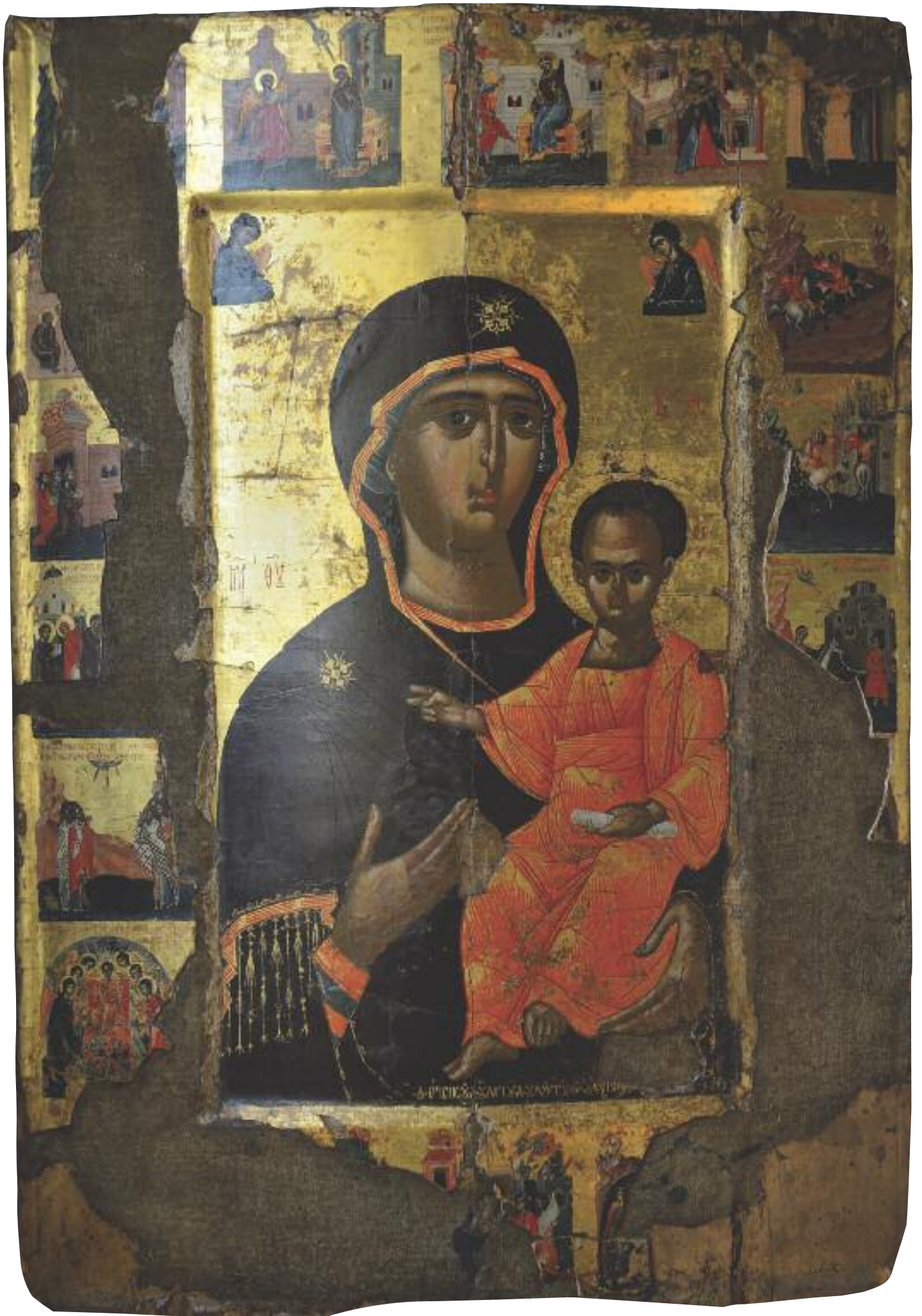
Κατά την Ε. Χαλκιά⁴, η εικόνα ζωγραφίστηκε στη Ρουμανία, στο πλαίσιο των επαφών της μονής με τις παραδουνάβιες ηγεμονίες, καθώς και με τη Ρωσία⁵. Ενδεχομένως δύο ζωγράφοι εργάστηκαν σε αυτή την εικόνα, καθώς η Οδηγήτρια ακολουθεί τα βυζαντινά πρότυπα, ενώ οι σκηνές του Ακαθίστου είναι επηρεασμένες από τη ρουμανική τέχνη. Με βάση εικονογραφικές λεπτομέρειες, αλλά κυρίως βάσει των τεχνοτροπικών χαρακτηριστικών της, η δημιουργία της εικόνας μπορεί να αναχθεί στο α' μισό του 17ου αιώνα.

Βιβλιογραφία: Χαλκιά 1983, 211-237. Χαλκιά 1986.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

4. Χαλκιά 1983, 226-231.

5. Επιστολές ηγουμένων της μονής των αρχών του 19ου αιώνα προς τον Ουγγροβλαχίας Δοσίθεο και τον μητροπολίτη Χρυσουπόλεως πιστοποιούν τη σχέση της μονής των Πατέρων με τις παραδουνάβιες ηγεμονίες και τη Ρωσία. Αναφέρονται στα βλαχικά μετόχια της μονής, Σαραντάρι και Μίσλα, που βρίσκονται και τα δύο στο Βουκουρέστι. Η μονή, λοιπόν, δέχεται επιχορηγήσεις και αφιερώματα από μοναστήρια της Βλαχίας, κάτι που είναι σύνθητες στον χώρο της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας (Βακαλόπουλος 1973, 247 κ.ε. Επίσης, Πολίτης 1980, 268 κ.ε.).

24. ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΒΡΕΦΟΚΡΑΤΟΥΣΑ

**Προέλευση: Μονή Αγίου Νικολάου Στρατηγούλου ή Ντίλιου. Νησί
λίμνης Ιωαννίνων**

1783

Διαστάσεις: 88x57x3 εκ.

Η παράσταση είναι ζωγραφισμένη σε μονοκόμματο ξύλο και περιβάλλεται από κόκκινη ταινία, που ορίζει το πλαίσιο¹. Το βάθος είναι χρυσό και διακρίνεται από το κόκκινο έδαφος της παράστασης, στο οποίο πατά ο θρόνος. Μέρος της ζωγραφικής έχει εκπέσει περίπου στο μέσον, καθώς και στην κατώτερη επιφάνεια.

Η Θεοτόκος κάθεται σε επιβλητικό μαρμαρίνο θρόνο, που θυμίζει εικόνες Κρητικών ζωγράφων του 16ου αιώνα, όπως μια εικόνα της Παναγίας με το προσωνύμιο «Πάντων Ελπίς», που βρίσκεται στο Μουσείο της Αντιβουινιώτισσας στην Κέρκυρα². Κρατά τον μικρό Χριστό, ο οποίος ευλογεί με το δεξί του χέρι, ενώ με το αριστερό κρατά κλειστό ειλπτάριο. Με κόκκινο χρώμα έχουν γραφτεί τα συμπλήματα: *ΜΗ(ΤΗ)Ρ – Θ(ΕΟ)Υ* και η αφιερωματική επιγραφή στα δεξιά του θρόνου: *Δέησις τοῦ δούλου / τοῦ Θεοῦ ΔΗΜΗτρίου / ΜΑΓΓΙΝα / 1783 ΙΟΥΝΙΟΥ 2*.

Ο θρόνος δεσπόζει με τον όγκο του και τα ανάγλυφα μπαρόκ κοσμήματά του. Το υψηλό, καμπύλο ερεισίνωτο πλαισιώνει τις δύο μορφές, οι οποίες έχουν αποδοθεί με έντονα περιγράμματα, προκειμένου να «ισορροπήσουν» με τον βαρύ γλυπτό διάκοσμο του καθίσματος. Τα ενδύματα έχουν ζωηρά χρώματα, με τις πτυχώσεις βαθιές και γραμμικές, να δηλώνονται εμφαντικά. Οι κεφαλές των μορφών τονίζονται με φωτεινά, πλατιά σαρκώματα, αλλά και με τα φωτοστέφανα, τα οποία κοσμούνται με πυκνά, φυτικά, ανάγλυφα κοσμήματα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η στάση των μορφών, καθώς ο Χριστός έχει τοποθετηθεί στον κάθετο άξονα της παράστασης, ακολουθώντας τη βυζαντινή παράδοση. Στη Θεοτόκο, όμως, έχουν αποδοθεί δυσανάλογα τα δύο χέρια, το δεξί είναι εμφανώς πιο ογκώδες από το κοντύτερο και λεπτότερο αριστερό χέρι, το οποίο, ωστόσο, καταλήγει σε εύσαρκο καρπό, ανάλογο με αυτόν του δεξιού άνω άκρου.

Βιβλιογραφία: *Μοναστήρια Νήσου Ιωαννίνων* 1993, 371, εικ. 591.

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

1. Τριανταφυλλόπουλος 1977, 165.

2. Βοκοτόπουλος 1990, 37, πίν. 104.

